

SZAKOLCZAY LAJOS

*Lélekkazetták**Kókay Krisztina művészetéről*

z idő mint léttöredék, mint személyes sors kibányászható-e – ha igen, egyetlen élet elégséges-e rá – a „földtornyok” azon, az éggel érintkező és a setétség falaival erősen viselős kazamatáiból, amelyek Esztergom, a szülőváros szentséges dombját úgy ragyogtatják gyémántként az emlékezetben, hogy ember legyen a talpán, aki látja (vagy akár sejt) a kötődés mélységét?

Mélyben a magasság? Igen. S ha valóban *ott*, azok a harangokat is megbongató kultúrarétegek (születés, halál, koronázás), amelyek egy nép – jelesül a magyarság – történelmét őrzik, adnak-e alapot a művész bátorságának? Hogy mindenhől – a tört szárnyú madárból is és egy alig olvasható ódon fóliánsból is – erőt merítsen. Egyszerre a valóság talaján állva és a látomások (akár golgotai görbület, akár reménysugár szegélyezte) síkján röptülve születik meg az az állapot – nevezhetjük *munkás* ihletnek –, ami nélkül a teremtés csak unaloműző játéknak tetszik.

Kókay Krisztina az istenek kegyeltje. Akárhányszor támasztja is a kifejezés grádicsát az ég peremének, nem kell számot adnia kettős – egy szál gyufával két tüzet gyújtó – lelkiüteméről. Mert mindenik fele – a textilművészé is és a grafikusművészé is – valósággal fáklaként világít. Műveltségélményre épült rajzhálója – amelyben Seneca és Buda Ferenc, Balassi és Domokos Mátyás megdicsőült „fogoly” – végtelenül finom, erekkel, résekkel, vonal-pálcika szakadékokkal megsebzett létszítát terít a nonfiguratív, mert líraiságában is gondolati terep fölé.

Eme létszítán a Nap, perzselt foltokat szórva a kis labirintusok boldog szenvedőire, éppúgy átvilágít, mint a Szépség sokszor bibliai mezőről jövő megannyi apostola. Az artisztikus szárnyaival légbé kapaszkodó életfa-imitáció (*Zongoraszó a Hévíz utcában* – 1995) ezért nincs is messze az erőszak megtorló villámával kettévágott, oldalról ugyancsak meglyuggatott katedrális tollrajzként is fonadékéglá falától (*1956, Esztergom* – 2001). S a megannyi *Hársfájlát-variáció*, az érzéki szervekben való bolyongás kellemét szerkezeti tulajdonságokkal is jelezve, szinte átszellemített „felhőrongyok” eldorádója.

Az időrétegek finom sejtelemmel, az emlékezet mozaikkockáit fókuszba gyűjtve, vannak vonalhálónak avatva. S ez a drámai komolyságú, magatartásformát ugyancsak jelölő rajzi biztonság adja mindazon művek szerkezeti feszültségét – a miniatóri türelemmel festett-rajzolt vonal a grafika és a textil esetében is az én kozmoszát jelölő erkölcsi háttérrel bír –, amelyekben a személyesség hitele nem attól függ, hogy lírai lengedezésű magán dolgok vagy közösségi irányultságú, történelmi és egyéb témák kapnak-e képi megformálást.

Sokkal inkább attól, hogy a szerkezet bástyája – akár a szellős motívumkincs ellenére – milyen erős, mennyit tud és milyen intenzitással fölmutatni a szenvedély sok szála osztható, mert egyik a mászt behálózó titkaiból. Az esztergomi harangok kondulását csöndkatedraként megőrző *Várhegy*, mint az életmű egyik fontos oszlopa, ebből a szempontból – ceruzarajzként is (1992), gobelinként is (1995) és rézkarcként is (1996) – szinte a teljesség tömör alázatának a példája. A kráterként megnyíló (megnyitott!) tetőn – Isten nyaklánc lesz a sok hordástól ilyen töredezett – a semmi ül.

A lángoló *Kék hegy* (1993) stilizált keresztjét, az ugyancsak evvel a szimbólummal sokkoló az *A hegy titka* (1997) szerkezeti választóvonalát, a már-már félfigurális *Emlékeink* (1996) organikus tobzódását, az *Illeszkedés* (1993) szűkszavú vonalrendjét és az *Ünnep* (2000) mélységben téralakzatot reveláló komolyságát szemlélve – mind gobelin, gyapjú – egyre jobban látni, hogy a vízszintes vonalkák, szálkák, hasadékok sűrű, némelykor foltokkal tarkított mezeje akkor kap igazi feszültséget, ha a kompozíciót átjárja a villámhoz hasonló, többnyire világos törésvonalak, mértani alakzatokat fölvevő vagy szinte a „gesztusecset” útját formázó, avagy részegységeket elválasztó árkok szabdalta dinamika. A sziklaerdőt így vagy úgy stabilá tevő tömbélmény evvel a „mozgatással” lesz hatásos. Persze azok a finomságok, amelyek az 1999-es *Hőfényű csöndet*, ezt a zseniális ceruzarajzot jellemzik, nem fedezhetők fel – miért is volnának felfedezhetők? – a különben érzékeny, némelykor érzéki, szabályos és szabálytalan rácsszerkezetet mutató gobelineken.

Kókay Krisztina korábban kísérletezett a felületet expresszív lángmezőnek láttató impulzív színekavalkáddal (*Első tűz*), ám azok a textiljei – gobelinek, festett vásznak – a súlyosak, visszavont szerkezeti, motívumbeli sajátosságukban sokat mondók, amelyek a személyiség rejtett szavát, a csönd apoteózisát sugallják. A gobelinek előképül – mert önállóan is esztétikai értékűek – itt is, mint mindannyiszor az életműben, a ragyogó grafikák említethetők. (A pasztellek közül az *Utazás* és az *Égi út* – mindkettő 2002 – valósággal kiragyog.) S a két 2003-as gyönyörű gobelin, a szakrális köröket érintő *Hozzád vezető I-II.* is pasztellalapozású, bár nem – nem pontosan – követik grafikai előzményeiket. Érdekes, hogy az Úr-hoz (?) vezető út nem a megszokottabb, a textiles hagyományt követő fényerdőkben, fénykisugárzásokban teljeseedik ki, hanem az egymásra ültetett, vonalkákból álló színmezők vibrálásában. „Tompa” fényükben semmi lekerekítettség, a lámpások belső lámpások, s ettől az érzülettől válik az egész élénkké.

Figurális (*Ingyen való kegyelmedért* – 1999) és nonfiguratív tollrajza (*Noé bárkája* – 1998) abból a műveltségtárnából merít, amelyben a bibliai történések szimbólumvilága egészen a máig ér. Ha elfogadott gyötrelmünk és vigaszunk ott az egyetemes igazságot hordozó keresztthalálban – grafikáján a fehér árnyékú korpusz mindenkor tisztaságpélda –, az értékkiemelés lázadó csöndje a tojástörékeny, bölcsőnek is fölfogható bárkát műveltségtoposzként, alig megnevezhető gyűjtőfogalomként óvja. Az 1956-os magyar forradalom igazságát megidéző drámai tollrajzsorozat fölöttébb tudatja – az *1956, Esztergom II.* című lapon a katedrálisformát kettévágó villám mint fehérén égető szál a lehullott ötágú csillagon landol –, hogy a bármekkora súlyú szenvedést hordozó személyes sors igazán csak akkor teljeseedik ki, ha a művész bátran vállalja a közösségi eszmények (szabadság, függetlenség) szolgálatát.

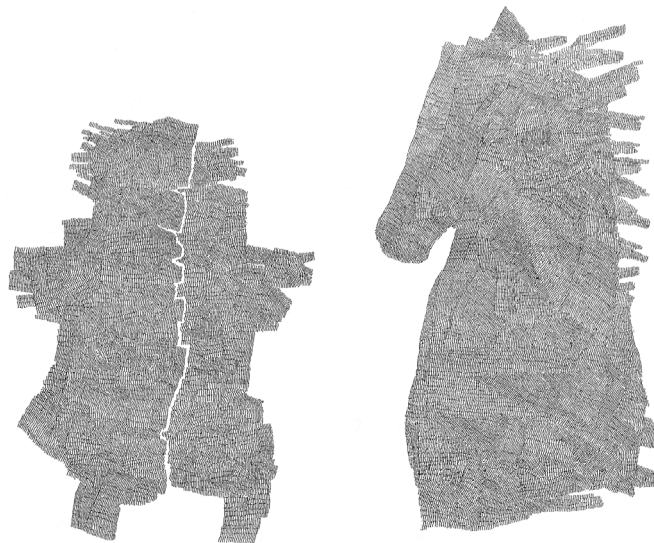
A kézzel festett pamutvászonnak – korunk félve bevallott kapuboltozatainak, templomajtóinak – szintén létezik grafikai előzményük, mikor is a szakrális körök a hitünkbe égetett valóságdarabokkal érintkeznek. A *Feltámadás* (1992) fókuszba állított keresztjének és az *Ami élni segít* (1992) egymásba hajló két nonfiguratív „testének” az üzenete közös: az egymásra találásban irgalom van. A vonalhálók ezerét megmozgató, az öröms türelemmel a fájdalom tégláit boltozattá rakó kéz szinte önkívületi állapotban hirdeti a szeretet szükségességét. Kódexmásoló merül ily mély alázattal a betűképpé formálandó anyagban, ahogyan textilművész grafikusunk az irónt forgatja.

Minden vonal, minden rejtéllyel átítatott szövedék személyiségkép. Még a legszabálytalanabbul futó vonalnak, a tűnékenység tégláját magában fogó rácsszerkezetnek, a sziklák és meredélyek közt vergődő vagy épp a szállongás irányát meghatározó térhálónak is sugallata

van. Az építkezés, az önmaga építés egyúttal – kitárulkozás. A görcsbe rándult szív pányvák-tól való megszabadítása. Tíz évvel ezelőtti riportban így vallott a művész az életformává vált – jegyezzük meg: önfelszabadító – készenlétről. „Néhány munkámat megszőtték, de magam nem szövök. Mára a rajz létszükségletemmé vált. Sokszor spontán módon kerülnek rá a művekre a lelki vagy élettörténetek, s csak egy-egy téma, kiállítás kapcsán derül ki, hogy valójában azzal foglalkoztam, amiről szó van.”

De miről is van szó? Életről és halálról, szerelemről és gyűlöletről, bűnről és föloldozásról, s ha többször csak rejtetten is – történelmi értékeinkről és magyarságunkról, a nemzetről s legkivált a Kárpátok szívkoszorújában lélegző hazáról. A – nyugodtan nevezzük meg – hazaszere-tetet (szemérmesebbek számára: közösségi érzést) s a régmúlt iránti tiszteletet kimondva és ki-mondatlanul is több Kókay Krisztina-mű fölillantja. Mi másról regélne a két festett vászon, illetve selyem, a *Hitünk szárnyai* (1996) és az *Őseink I–III.* (2008), mint erről a benső titokról.

Egyik legnagyobb műve, a méretre is hatalmas (210 x 460) *Palást* (2000) viszont nem fű-karkodik a közlendőkkel. A kézzel festett lenvászon az 1031-es, hazánkban készült világhírű Koronázási Palástot juttatja eszünkbe. Nemzeti ereklyénket. Kókay Krisztinának sem selyem-hímzésre, sem aranyszálakra nem volt szüksége ahhoz, hogy Szent Istvánt és királyunk szelle-mét megidézze. Mert a Szent Imre hercegnek (vagyis a fiának) írottakban meglelte azokat a lélekkazettákat, amelyeknek nyitogatásával-csukogatásával egy maradandó erkölcsi tartás megvilágosodik. „Mert ha jársz a bölcsekkel, bölcs leszel, ha forgolódsz a bolondokkal, tár-sul adod magadat azokhoz, így szólván a szent lélek Salamon által: *A ki jár bölcsekkel, bölcsk barátja leszen, és nem leszen hasonlón a bolondokhoz.* Dávid pedig ekképpen énekel: *A szenttel szent leszel, és az ártatlan férfival ártatlan leszel, és a választottal választott leszel, és az elfordultal elfordulsz.*” (Szent István első magyar király dekrétomainak első könyve. Szent Imre hercegnek.)

Lovas

SZAKOLCZAY LAJOS (1941) irodalomtörténész, művészeti író. Legutóbbi művei: *Párbeszédék és perbeszédék* (2010); *Határtalan* (2011).

KÓKAY KRISZTINA (1943) Ferenczy Noémi-díjas textil- és grafikusművész. Budapesten él.